

Bodemerosie in en rond
Natura 2000-gebieden in het Heuvelland

Dagvlinders van de Mariapeel

De Zoetwaterneriet na 50 jaar terug in Limburg

MEDEDELING

De Zoetwaterneriet na 50 jaar terug in Limburg

De Zoetwaterneriet (*Theodoxus fluviatilis*) [figuur 1] is een ovale zoetwaterslak van bijna een centimeter met slechts twee à drie windingen, waarvan de laatste vrijwel het gehele huisje in beslag neemt. Het huisje is vaak fraai getekend: soms met paarsbruine spiraalbanden op een wittige achtergrond of met witte vlekken op een donkere achtergrond. De slak bezit een oranje afsluitplaatje (het operculum) waarmee het huisje hermetisch kan worden afgesloten [figuur 2]. De Zoetwaterneriet leeft op hard substraat als stenen en beschoeiingen in zuurstofrijk en 'bewegend' water: rivieren of de brandingszone van grote meren. De slak verdraagt ook enigszins brak water (GITTENBERGER *et al.*, 2004; JANSEN, 2016).

Aan het begin van de vorige eeuw was de Zoetwaterneriet in Nederland algemeen, zeker in het westen. Voor Limburg zijn er zelfs vermeldingen uit de negentiende eeuw: van Maastricht, Valkenburg, uit de Maas, het kanaal van Maastricht naar Luik, de Jeker en de Geul (UBAGHS, 1883). Op een verspreidingskaart van de Zoetwaterneriet met gegevens van vóór 1970 staan er verspreid over Limburg zes vindplaatsen aangegeven (GITTENBERGER *et al.*, 2004). Maar op het vervolgbaartje met gegevens van 1970-1997, zijn er in Limburg geen vindplaatsen meer gemarkeerd. Hetzelfde geldt voor de actuele verspreidingskaart van deze soort in de Nederlandse Databank Flora en Fauna (NDF; Verspreidingsatlas.nl, 2018).

De achteruitgang van de soort heeft zich niet beperkt tot Limburg. DE BRUIJNE *et al.* schreven in 2003: "Vrijwel geheel uit de rivieren verdwenen. Recentelijk is ook in het IJsselmeer (met name na 2000) een duidelijke achteruitgang waarneembaar." De soort verkreeg naar aanleiding hiervan op de Rode lijst de status 'kwetsbaar' (MINISTERIE VAN LNV, 2004). Naar de reden voor de achteruitgang van de Zoetwaterneriet kan slechts gested worden. Als mogelijke oorzaken

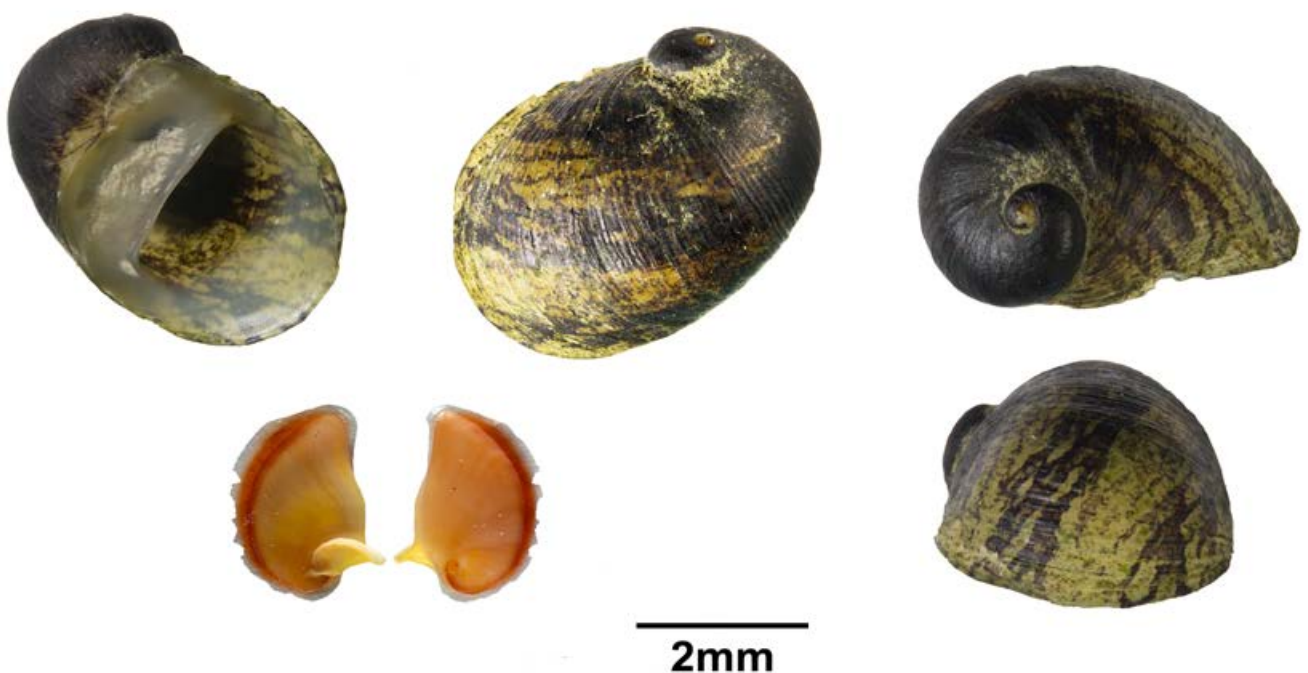
FIGUUR 1

Levende Zoetwaternerieten (Theodoxus fluviatilis) (foto: Rob Vink).

wordt de toenemende regulatie (en daarmee stagnatie) van de afvoer van het oppervlaktewater genoemd, alsmede waterverontreiniging in dicht bevolkte gebieden (WELTER-SCHULTES, 2012).

Terugggevonden

Op 30 maart 2018 werd het gebied Boschpoort bezocht, ten noorden van de wijk Bosscherveld in Maastricht. Vanaf de Bosscherweg is de westelijke tak van het Afvoerkanaal te zien, waarin het waterpeil door een dam wordt gestuwd. Er loopt meestal wat Maaswater over de dam, maar bij hoog water in de Maas kan het hele gebied achter

FIGUUR 2

Schoongemaakte Zoetwaterneriet (Theodoxus fluviatilis) uit de Boschpoort bij Maastricht inclusief het afsluitplaatje (foto: Rob Vink).

FIGUUR 3
Afvoer van
Maaswater
dat over
de dam is
gestroomd,
het biotoop
van de
Zoetwater-
neriet
(*Theo-
doxus flui-
atilis*) (foto:
Gerard
Majoor).

de dam onder lopen. Het water dat onder normale omstandigheden over de dam loopt verzamelt zich aan de voet daarvan en stroomt via een vertakt meanderend beekje parallel aan de dam naar een verzamelbeek die haaks op de dam stroomafwaarts weer terugloopt naar de Maas [figuur 3 & 4]. Op zoek naar de Quaggamossel (*Dreissena bugensis*) werd een steen op de bodem van het beekje voor de dam omgedraaid en daaronder werden enkele exemplaren van de Zoetwaterneriet aangetroffen (MAJOOR, 2018). Er blijkt daar een kleine populatie te leven, in gezelschap van onder andere de Quaggamossel, de Ovale

moerasslak (*Radix balthica*) en de Ronde beekmuts (*Ancylus fluviatilis*).

Na 50 jaar afwezigheid uit Limburg is de vondst van een populatie Zoetwaternerieten bij Maastricht opmerkelijk. Het is vrijwel ondenkbaar dat deze populatie in Boschpoort door slakkenliefhebbers al die jaren over het hoofd zou zijn gezien – de soort is dus hoogstwaarschijnlijk teruggekeerd in Limburg. Het hoe en waarom daarvoor is onbekend, maar men kan zich afvragen of dit een teken is dat de toegenomen inspanningen met betrekking tot waterzuivering in het stroomgebied van de Maas stroomopwaarts van en in Maastricht in de laatste decennia inderdaad vruchten beginnen af te werpen. Het eventuele terugvinden van de soort in de nabije toekomst op de vroegere of andere vindplaatsen langs de Maas in Limburg zou steun geven aan deze hypothese.

Dankwoord

Met dank aan Rob Vink voor de foto van een Zoetwaterneriet uit Boschpoort, aan Martine Lemmens voor het kaartje en aan Stef Keulen voor commentaar op een eerdere versie van deze mededeling.

Gerard Majoor, Jekerschans 12 Maastricht,
e-mail: gmajoor87@gmail.com

Literatuur

- BRUIJNE, R.H. DE, H. WALLBRINK & A.W. GMEIG MEYLING, 2003. Bedreigde en verdwenen land- en zoetwatermollusken in Nederland (Mollusca). Stichting European Invertebrate Survey - Nederland & Stichting ANEMOON, Leiden/Heemstede.
- GITTENBERGER, E. & A.W. JANSSEN (red.), 2004. De Nederlandse Zoetwatermollusken. Nederlandse Fauna 2. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & EIS-Nederland, Leiden.
- JANSEN, E.A., 2016. Veldgids slakken en mossels – land en zoetwater. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- MAJOOR, G., 2018. De Zoetwaterneriet *Theodoxus fluviatilis fluviatilis* (Linnaeus, 1758) na 50 jaar levend teruggevonden in Maastricht, Limburg. *Spirula* 415:36-37.
- MINISTERIE VAN LNV, 2004. Besluit vaststelling Rode lijsten d.d. 5 november 2004. Bijlage als bedoeld in artikel 1 van het besluit Rode lijsten flora en fauna. Staatscourant 11, nr. 218.
- UBAGHS, C., 1883. Mollusques terrestres et fluviatiles des environs de Maastricht. Bulletin de la Société Royale Malacologique de Belgique 18. P. Weissenbruch, Bruxelles.
- VERSPREIDINGSATLAS, 2018. www.verspreidingsatlas.nl/S35100. Geraadpleegd 20-04-2018.
- WELTER-SCHULTES, F.W., 2012. European non-marine molluscs, a guide for species identification. Planet Poster Editions, Göttingen.

FIGUUR 4

Kaart Boschpoort bij Maastricht met de vindplaats van de Zoetwaterneriet (*Theodoxus fluviatilis*).

COLOFON

DAGELIJKS BESTUUR

Harry Tolkamp (voorzitter), Rob Geraeds (vice-voorzitter), Alfred Paarlberg (penningmeester).

ALGEMEEN BESTUUR

Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Frank Oelmeijer, Pieter Puts, Johannes Regelink, Katrien de Vos-Reesink, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Jeanne Cuypers & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 35,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 105,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto), themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

KRINGEN

KRING HEERLEN

John Adams (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Jos Hoogveld (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Rick Reijerse (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOLENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstolenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulsbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRUIK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAÏK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg. Postbus 2235, 6201 HA Maastricht (vanschajkstichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Martine Lejeune, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Arjan Ovaa, Guido Verschoor & Marc en Anita Poeth (redactie-assistenten) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4.all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafiegroep Zuid, Swalmen.

COPYRIGHT Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

